

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

«الحمد لله رب العالمين اللهم صل على محمد وآل محمد و عجل فرجهم»

سلام عليكم

اصولی را که باید در تبلیغ در آستانه محرم مراعات کرد، متذکر می‌شوم. تمام این اصول برخاسته از آیات قرآن است. از خوانندگان عزیز انتظار است هر کدام در ترویج این پیام‌های قرآنی سهم خود را ایفا کنند و به سایر همکاران برسانند.

۱. دفاع از مظلوم حتی اگر کافر باشد، لازم است. قرآن می‌فرماید: «وَ إِذَا الْمُؤْمِنَةُ سُئِلَتْ * بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ» (تکویر، ۹-۸) و آنگاه که از دختر زنده به گور شده پرسیده شود، که به کدامین گناه کشته شده است؟ این فریاد برای دختران کافری است که به خاطر جاهلیت پدران زنده به گور می‌شدند.

۲. فریاد به نفع مظلوم برای مؤمنین نیز در سوره‌ی بروج آمده است که خداوند می‌فرماید: «فُقِلَ أَصْحَابُ الْأُخْدُودِ» (بروج، ۴) (اخذود به معنای گودی است که کفار ایجاد کردند و آن را پر از آتش نموده و مؤمنین را در آن می‌انداختند و آنان نگاه می‌کردند) این جنایت را قرآن با همین آیه محکوم می‌کند. آری عزاداری امام حسین فریاد به نفع مظلوم در مقابل ظالم است.

۳. در قرآن می‌خوانیم: «وَ اذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ» (مریم، ۴۱) «وَ اذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ» (مریم، ۱۶) معلوم می‌شود که خاطرات بزرگان را باید زنده نگاه داشت.

۴. مبلغین باید بدانند که هدایت کار خداست. خداوند به پیامبرش می‌فرماید: «إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَ لَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي» (قصص، ۵۶) (ای پیامبر!) همانا تو نمی‌توانی هر که را دوست داری هدایت کنی (و به مقصد برسانی)، بلکه این خداوند است که هر کس را بخواهد هدایت می‌کند و هدایت همیشه برای همه هست و آن را باید از خدا بخواهیم. «اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ»

۵. قرآن می‌فرماید: کسانی که دعوت به خدا می‌کنند بهترین مردم هستند. «وَ مَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ» (فصلت، ۳۳) ۶. در قرآن می‌خوانیم هر کس یک نفر را زنده کند، گویا همه‌ی مردم را زنده کرده است. «وَ مَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا» (مائده، ۳۲) و امام ذیل آیه می‌فرماید مراد از زنده کردن، هدایت کردن است. پس هدایت یک نفر به منزله‌ی هدایت بشریت است.

۷. خداوند یک بار به پیامبر می‌فرماید: فقط وظیفه تو تبلیغ است، «مَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ» (مائده، ۹۹) و در جای دیگر می‌فرماید: تو فقط برای هستی رحمت هستی. «وَ مَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ» (انبیاء، ۱۰۷) از اینکه در دو جمله با کلمه فقط یاد شده است، (فقط مبلغ هستی، و فقط رحمت هستی) معلوم می‌شود که تبلیغ دین رحمت است.

۸. حتی اگر ما نیاز نداشتیم و مردم به سراغ ما نیامدند، ما باید حرکت کنیم و مردم را به خدا دعوت کنیم. زیرا قرآن درباره ذوالقرنین می‌فرماید: او همه چیز در اختیار داشت، و هیچ نیازی نداشت و هیچ کس هم از او دعوت نکرد. «وَ أَتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبِيلًا» (کهف، ۸۴) ولی او دست از کار نکشید و به شرق و غرب سفر کرد و هم مشکل مردم را با ساختن سد حل کرد و هم آنان را به مبدأ و معاد متوجه نمود.

۹. قرآن راه دعوت را حکمت و موعظه حسنه و جدال احسن می‌داند. «ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ وَ الْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَ جَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ» (نحل، ۱۲۵) بنابراین کسانی که با الفاظ و ژست و قیافه و مدرک و تملق و ستایش نابجا و امثال آن بنای هدایت دارند، موفق نخواهند بود.

۱۰. هرگز خود را فارغ التحصیل ندانیم. قرآن به پیامبرش می‌فرماید: «وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا» (طه، ۱۱۴) یعنی حتی پیامبر فارغ التحصیل نیست.

۱۱. شرط توفیق سعه‌ی صدر است. همین که حضرت موسی مسئول ارشاد و هدایت مردم شد، اولین دعای او این بود. «رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي» (طه، ۲۵) (موسی) گفت: پروردگارا! (اکنون که مرا به این کار بزرگ مأمور فرمودی) سینه‌ام را برایم گشاده گردان (و بر صبر و حوصله‌ام بیفزای).

۱۲. اگر بخواهیم تبلیغ ما اثر داشته باشد، باید خود ما قبل از دیگران و بیش از دیگران به گفته‌های خود عمل کنیم. و اگر این‌گونه نباشد، قهر خدا بر ما بیش از دیگران خواهد بود. «كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ» (صف، ۳)

۱۳. برای جذب مردم باید از خدا استمداد کرد چون اوست که مودت و رحمت را در دل‌های مردم قرار می‌دهد. قرآن می‌فرماید: «مَحَبَّةٌ مِّنِّي» (طه، ۳۹) یعنی محبوبیت از طرف خداست. و در جای دیگر می‌فرماید: «وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً» (روم، ۲۱) همانگونه که حضرت ابراهیم از خدا خواست که دل‌های مردم را به سوی مکه و خاندانش سوق دهد. «فَجَعَلُوا أَيْدِيَهُمْ مِّنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ» (ابراهیم، ۳۷)

۱۴. در تبلیغ پذیرفتن هدایا مانعی ندارد، به شرط آنکه:

از طرف ما درخواستی نباشد «لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا» (انعام، ۹۰)

و در نیت هم قصد مزد و تشکر نداشته باشیم. «لَا نُرِيدُ مِنكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكْرًا» (انسان، ۹)

و به ثروت ثروتمندان چشم ندوزیم. «لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ» (حجر، ۸۸)

و برخورد دوگانه با فقیر و غنی نداشته باشیم. در سوره‌ی عبس چندین آیه توبیخ از کسانی است که با پولدار برخوردی می‌کنند که با فقیر نمی‌کنند.

۱۵. حسن سابقه شرط موفقیت است. پیغمبر به مردم می‌فرمود: من عمری در میان شما هستم، آیا از من لغزشی سراغ دارید؟ «فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمْرًا» (یکی از راه‌های نجات مردم از مدعیان دروغگو در مسأله مهدویت و یا تحلیل‌گران سیاسی توجه به سابقه‌ی آن‌هاست که آنان کجا درس خوانده‌اند، در نزد چه کسانی درس خوانده‌اند، با چه هدفی و چه مطالبی و به چه افرادی می‌گویند و...)

۱۶. در تبلیغ نزدیکیان در اولویت هستند. «وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ» (شعراء، ۲۱۴)

۱۷. مراعات افراد ضعیف لازم است. قرآن می‌فرماید: «خَفَّفَ اللَّهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا» (انفال، ۶۶)

۱۸. هم منطقی بگوییم و هم از دیگران منطقی را بپذیریم. «قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ»

۱۹. مبلغ باید در فکر رساندن پیام‌های الهی باشد و از قهر خدا نسبت به کوتاهی‌ها بترسد و غیر از خدا از هیچ‌کس نترسد. «الَّذِينَ

يُلْغُونَ رَسُولَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ» (احزاب، ۳۹)

۲۰. کلام مبلغ باید هم محکم باشد، «قَوْلًا سَدِيدًا» (احزاب، ۷۰)، هم رسا باشد «قَوْلًا بَلِيغًا» (نساء، ۶۳)، هم با کرامت باشد «قَوْلًا

كْرِيمًا» (اسراء، ۲۳) هم نرم باشد «قَوْلًا لَّيِّنًا» (طه، ۴۴) و در عین حال روان باشد «وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ» (قمر، ۱۷) «قَوْلًا

مَيْسُورًا» (اسراء، ۲۸) «وَأَخْلَلْ عُقَدَهُ مِنْ لِسَانِي» (طه، ۲۸)

۲۱. به سخنرانی عمومی قانع نشویم و گاهی چهره‌به‌چهره و تن‌به‌تن گفتگو داشته باشیم. (قرآن در کنار خطاب‌های عمومی «یا

أَيُّهَا النَّاسُ» و «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا» در آیاتی به شخص خاصی خطاب می‌کند. «یا بنی»، «یا ایت»)

۲۲. تبلیغ باید مستمر و مداوم باشد. قرآن می‌فرماید: «وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ» (قصص، ۵۱)، «وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ» (اسراء ۴۱) حضرت نوح می‌گوید: من پیوسته و شبانه‌روز آن‌ها را خواندم. «إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلًا وَ نَهَارًا» (نوح، ۵)
۲۳. در تبلیغ منطقه زادگاه اولویت دارد. قرآن می‌فرماید: «وَلْيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ» (توبه، ۱۲۲)
۲۴. در تبلیغ باید کتاب آسمانی را جدی گرفت. قرآن می‌فرماید: «خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ» (مریم، ۱۲) آری محتوای تبلیغ باید از قرآن باشد. در قرآن می‌خوانیم. «لَتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ» (نحل، ۴۴) و اگر از شعر و رؤیا و تاریخ و داستان و خاطره سخن می‌گوییم باید در حاشیه باشد نه آنکه بیش‌تر تبلیغ ما از این مسایل باشد.
۲۵. همه‌ی علما و مبلغین به قصد عالم ربانی‌شدن به سراغ حوزه‌های علمیه می‌روند، قرآن عالم ربانی را کسانی می‌داند که پیوسته کتاب آسمانی را مورد تعلیم و تربیت و درس خود قرار می‌دهند. «كُونُوا رَبَّانِيِّينَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ وَ بِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ» (آل عمران، ۷۹)
۲۶. تبلیغ باید تدریجی باشد. قرآن می‌فرماید: «لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَى مُكْتٍ» (اسراء، ۱۰۶) یعنی باید با تدریج مطالب را بیان کرد.
۲۷. سوء استفاده ممنوع است. قرآن می‌فرماید: «مَا كَانَ لَشَيْءٍ أَنْ يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتَابَ وَ الْحُكْمَ وَ النُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِي مِنْ دُونِ اللَّهِ» (آل عمران، ۷۹) هیچ (پیامبر و) بشری که خداوند به او کتاب و حکم و نبوت داده است، حق ندارد به مردم بگوید: به جای خدا، بندگان من باشید.
۲۸. سعی کنید که در هر مناسبتی و در هر وادی وارد نشوید که قرآن از این‌گونه افراد انتقاد کرده است. «أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ» (شعراء، ۲۲۶) آیا ندیدی که آنان در هر وادی سرگشته می‌روند؟
۲۹. در تبلیغ به پیشکسوتان احترام بگذارید. قرآن می‌فرماید: «وَ مِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَى إِمَامًا وَ رَحْمَةً» (هود، ۱۷) و پیش از او (نیز) کتاب موسی (که) رهبر و رحمت بوده است. و در آیات دیگر بارها می‌فرماید: «مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْ»
۳۰. برای خود امتیاز نخواهیم. قرآن می‌فرماید: «ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ» (بقره، ۱۹۹) یعنی به کسانی که اهل مکه بودند و برای اعمال حج خود روش خاصی را قرار داده بودند، فرمود: شما هم مثل دیگران باشید.
۳۱. در هیچ کاری به خصوص در مسأله ارشاد و تبلیغ بلندپروازی نکنید که قرآن می‌فرماید: «تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَ لَا فَسَادًا» (قصص، ۸۳) (ما، نجات و سعادت در) آن سرای آخرت را (تنها) برای کسانی قرار می‌دهیم که خواستار برتری و فساد در زمین نباشند.
۳۲. از خطر عامل نفوذی غافل نباشیم که حتی برای پیامبر نقشه می‌کشند. «وَ أَخَذَرَهُمْ أَنْ يُفْتِنُوكَ عَنْ بَعْضِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكَ» (مائده، ۴۹) و بر حذر باش از این که تو را از برخی از آنچه خداوند بر تو نازل کرده منحرف سازند.
۳۳. در آنچه می‌گوییم سعی کنیم سوژه به دشمن ندهیم. «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَ قُولُوا انظُرْنَا» (بقره، ۱۰۴) ای کسانی که ایمان آورده‌اید! (به پیامبر) نگوئید: «راعنا» مراعاتمان کن، بلکه بگوئید: «انظرننا» ما را در نظر بگیر. کلمه راعنا می‌شود از واژه رعی باشد که به معنای مراعات است و می‌شود از واژه رعن باشد که به معنای احمق کردن است. پیامبر سخنرانی می‌کرد شخصی گفت یا رسول الله راعنا و مرادش آن بود که مراعات شنونده را بکند، به همه نگاه کند یا شمرده‌تر سخن بگوید. ولی یهودیان این کلمه را از واژه رعونت گرفته و گفتند: مسلمان‌ها به پیامبرشان می‌گویند که ما را احمق کن و از این لفظ دوپهلوی و آب گل‌آلود برای خود ماهی می‌گرفتند. آیه نازل شد که این لفظ را به کار نبرید و به جای راعنا، انظرننا بگوئید.

۳۴. در هدایت باید از اهرم تشویق استفاده کرد. قرآن می‌فرماید: «هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ» (احزاب، ۴۳) او کسی است که بر شما درود می‌فرستد و فرشتگان او (نیز بر شما درود می‌فرستند) تا شما را از تاریکی‌ها (کفر، شرک، جهل، تفرقه و خرافات) به سوی نور (ایمان، تقوا، علم و وحدت) درآورند. آری راه خروج مردم از ظلمات به نور تشویق و درود است.

۳۵. گاهی تبلیغ را باید با مشارکت دیگران انجام داد. قرآن می‌فرماید: «وَ أَسْرِكُهُ فِي أُمْرٍ» (طه، ۳۲) یعنی همین که حضرت موسی مأمور شد که برای تبلیغ به سراغ فرعون برود، از خدا خواست برادرش هارون را که بیان بهتری داشت در این کار شریک او قرار دهد. آری، گاهی یک مبلغ روحانی اگر با یک استاد دانشگاه یا مدیر و معلم و مربی و یا هر کس دیگر که در جامعه محبوبیت دارد شریک شوند، کار موفق‌تر خواهد بود.

۳۶. انتقاد باید از عملکردها باشد نه از افراد. قرآن می‌فرماید: «قَالَ إِنِّي لِعَمَلِكُمْ مِنَ الْقَالِينَ» (شعراء، ۱۶۸) لوط گفت: من مخالف شدید کردار شما هستم، نه خود شما.

۳۷. در هر کاری یا حق آن را انجام دهیم، «حق جهاده»، «حق تلاوته»، «حق تقاته» و یا اگر حق کار را نمی‌توانیم انجام دهیم، تا آنجا که می‌توانیم و رمق داریم کوتاهی نکنیم. «فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ» (تغابن، ۱۶)، «وَ أَعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ» (انفال، ۶۰)، «إِنْ أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ» (هود، ۸۸)

۳۸. باید بدانیم که دیگران در راه تبلیغ شهید شدند، «يَقْتُلُونَ النَّبِيِّنَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَ يَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ» (آل عمران، ۲۱) و پیامبران را به ناحق می‌کشند و کسانی از مردم را که فرمان به عدالت می‌دهند می‌کشند. آری هدایت و کار فرهنگی به قدری ارزش دارد که گروهی در راه آن خون بدهند و به قدری ارزش دارد که خداوند در قرآن به قلم و هم به سطرهایی که نوشته می‌شود قسم خورده است «ن وَالْقَلَمِ وَ مَا يَسْطُرُونَ» (قلم، ۱)

۳۹. در تبلیغ باید به مردم امید داد تا مبدا مظاهر فساد آنان را به یأس بکشاند. قرآن می‌فرماید: اگر کسانی از دین جدا و مرتد شدند، دیگرانی با توجه به دین آن را جبران خواهند کرد. «مَنْ يَرْتَدَّ مِنكُمْ عَن دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَ يُحِبُّونَهُ» (مائده، ۵۴) اگر کسانی از شما که از دین خود برگردند (به خدا ضرری نمی‌زند، چون) خداوند در آینده قومی را خواهد آورد که آنان را دوست دارد و آنان نیز خدا را دوست دارند. قرآن بارها فرموده است که «لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ» و بارها فرموده است که «وَ الْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ» (اعراف، ۱۲۸) و «وَ الْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَى» (طه، ۱۳۲)

۴۰. سعی کنیم مسایل کم‌ارزش ما را از مسایل اصلی بازندارد. مثلاً بپرسیم آیا ذوالقرنین در قرآن کوروش است یا اسکندر؟ در حالی که کار ذوالقرنین مهم بود، نه اسم و رسم او. قرآن می‌فرماید: «أَلِهَاتِكُمُ التَّكَاثُرُ * حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ» (تکواثر، ۲-۱) این آیه در مورد کسانی است که بر سر آمار فامیلی رقابت داشتند. تا آنجا که سرشماری افراد زنده، آن‌ها را قانع نکرد و برای شمارش مرده‌های خود به قبرستان رفتند. حضرت علی علیه‌السلام این آیات را می‌خواند و دلسوزانه می‌فرماید: مردگانی که باید سبب عبرت باشند، باعث فخرفروشی شده‌اند؟

خوانندگان عزیز نکات و رهنمودهای قرآن برای هر قشری از جمله اهل تبلیغ بسیار است، ولی به خاطر صرفه‌جویی، به همین چهل نکته بسنده می‌کنیم. از خدا می‌خواهیم تمام تقصیرات و قصورات ما را ببخشد و کم‌تر از آنی ما را به خود رها نکند.

«وَالسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ»

محسن قرائتی